

UPLATNENIE SCHÉMY ENVIRONMENTÁLNEHO MANAŽÉRSTVA A AUDITU NA PODPORU KONKURENCIESCHOPNOSTI PODNIKOV

JANA PANKOVÁ JURÍKOVÁ – MARÍNA SKLENÁROVA

APPLICATION OF ECO-MANAGEMENT AND AUDIT SCHEME FOR THE PURPOSE OF COMPETITIVENESS THE ENTERPRISES

ABSTRAKT

Zavedenie systému environmentálneho manažérstva predstavuje v súčasnosti najrozšírenejší spôsob, akým môže podnik deklarovať, že v rámci svojej činnosti dbá na ochranu životného prostredia a že pri produkcii jeho výrobkov a služieb sú brané do úvahy ich environmentálne dopady. Tiež zaručuje obchodným partnerom a zainteresovaným stranám úroveň, kultúru a vyspelosť organizácie a tým zvyšuje jej konkurencieschopnosť.

Efektívnym nástrojom environmentálneho manažérstva je systém EMAS – Eco-management and audit scheme, uplatňovaný najmä v európskom priestore.

Kľúčové slová: environmentálne manažérske systémy, environmentálny audit, registrácia, environmentálne vyhlásenie, konkurencieschopnosť

ABSTRACT

The introduction of environmental management system is currently the most popular way in which the firm declared that its business is mindful of the environment and the production of goods and services are taken into account their environmental impacts. It also ensures the business partners and stakeholders level, culture and sophistication of the organization and thereby increasing its competitiveness.

An effective tool for environmental management system EMAS - Eco-management and audit scheme, applied in particular in the European area.

Key words: environmental management system, environmental audit, registration, environmental statement, competitiveness

ÚVOD

Schéma Spoločenstva pre environmentálne manažérstvo a audit (EMAS) je dobrovoľným nástrojom environmentálneho manažérstva pre organizácie, ktoré chcú zhodnocovať a zlepšovať svoje environmentálne správanie. Je zostavená tak, aby prostredníctvom najmä lepšieho využívania zdrojov, súladu s legislatívou životného prostredia, riadenia svojich významných priamych a nepriamych environmentálnych aspektov a realizáciou svojich cieľov a procesov, pomohla zvýšiť ich konkurencieschopnosť.

Registrácia v EMAS dáva organizáciám možnosť preukázať všetkým zainteresovaným stranám (zákazníkom, verejnosti, úradom), že hodnotia, riadia a znižujú environmentálne vplyvy svojich činností a produktov.

VÝVOJ EMASU

Schéma environmentálneho manažérstva a auditu je alternatívnym prístupom v oblasti environmentálneho manažérstva. Tento nástroj bol vytvorený štruktúrami Európskej únie a prijatý vo forme nariadenia č. 1836 v roku 1993 ako dobrovoľný nástroj. Model prijatý tri roky pred schválením normy ISO 14001:1996, definujúcej požiadavky na systém environmentálneho manažérstva, sa

zvykne označovať ako EMAS I, pretože bol prvým konceptom, ktorý umožňoval získať registráciu v schéme EMAS, a to iba priemyselným, resp. výrobným podnikom. Počas obdobia platnosti je logické, že sa prejavili určité nedostatky.

Po schválení normy ISO 14001 v roku 1996 bolo formou rozhodnutia stanovené, že jadrom systému musí byť EMS zavedený podľa požiadaviek normy ISO 14001:1996. Nariadenie stanovuje špecifické a doplňujúce požiadavky, ktoré musia byť zároveň akceptované, ak chce byť subjekt registrovaný v schéme EMAS. V roku 2001 bol prijatý nový koncept označovaný ako EMAS II (nariadenie EPaR č. 761/2001), ktorý umožnil registráciu v schéme EMAS každému typu organizácie, respektíve subjektu vrátane služieb, orgánov štátnej a verejnej správy a obchodných spoločností. Po prijatí revidovanej normy ISO 14001 v roku 2004 bola prijatá uvedená norma ako základná báza požiadaviek pre subjekty, ktoré žiadajú svoj EMS prvýkrát, alebo sa opakovane chcú registrovať v schéme EMAS. Zároveň bolo zachované pravidlo, že nariadenie definuje špecifické a doplňujúce požiadavky na EMS. EMAS II bol doplnený o možnosť používania imidžového loga, ktoré dovoľuje využívať zásadu „kto robí pre životné prostredie viac ako vyžadujú právne predpisy, zaslúži si byť odmenený v trhovom a konkurenčnom prostredí“.

V roku 2005 sa z iniciatívy Európskej komisie začal pripravovať tretí koncept EMAS. Dôvodov na jeho prípravu bolo viac. Medzi najdôležitejšie patrila potreba posilniť význam a rozšíriť uplatnenie EMAS v EÚ, ďalej snaha zatriktívniť a zjednodušiť EMAS pre všetky participujúce strany a tiež požiadavky prepojiť tento systémový dobrovoľný nástroj s ďalšími politikami a nástrojmi EÚ.

Aj tvorcovia novej koncepcie EMAS III si uvedomujú, že ak sa má stať EMAS najdôveryhodnejším nástrojom na riadenie ochrany ŽP, je dôležité ešte viac posilniť postavenie registrovaných subjektov na trhu a ešte dôkladnejšie presvedčiť všetky zainteresované strany, že registrované organizácie spĺňajú všetky relevantné právne požiadavky a neustále zlepšujú svoje environmentálne správanie. Preto bolo snahou Európskej komisie pri tvorbe EMAS III, aby okrem iného tento nový prístup:

- uľahčil celý proces validácie a registrácie,
- znížil administratívne zaťaženie registrovaných subjektov najmä zo strany štátnych orgánov (kontroly, inšpekcie),
- zlepšil a zintenzívnil prezentáciu schémy EMAS,
- zatriktívil používanie EMAS loga a environmentálneho vyhlásenia ako komunikačného nástroja,
- vytvoril podmienky na finančné, daňové a obchodné stimuly pre registrované subjekty.

Úsilím Európskej komisie zároveň je, aby EMAS nebol len individuálnym prostriedkom na riadenie ochrany ŽP, ale aby ho bolo možné použiť, integrovať a prepojiť s ostatnými relevantnými nástrojmi riadenia v jednotlivých krajinách.

Európska komisia sústavne hľadá motivačné nástroje, ktorými by zatriktívila EMAS a tak motivovala širší okruh organizácií na zapojenie sa do schémy EMAS. To bolo aj jedným z podnetov na spracovanie nového konceptu EMAS III. Na tomto mieste je potrebné pripomenúť, že ochrana životného prostredia nie je prioritným záujmom komerčných malých a stredných organizácií. Ak sa teda nájdú organizácie, ktoré sú ochotné robiť niečo nad rámec svojich povinností pre ochranu životného prostredia, musí to byť vyvážené nejakou výhodou. [1] [3]

SÚČASNÝ STAV REGISTRÁCIE V SCHÉME EMAS V EÚ A NA SLOVENSKU

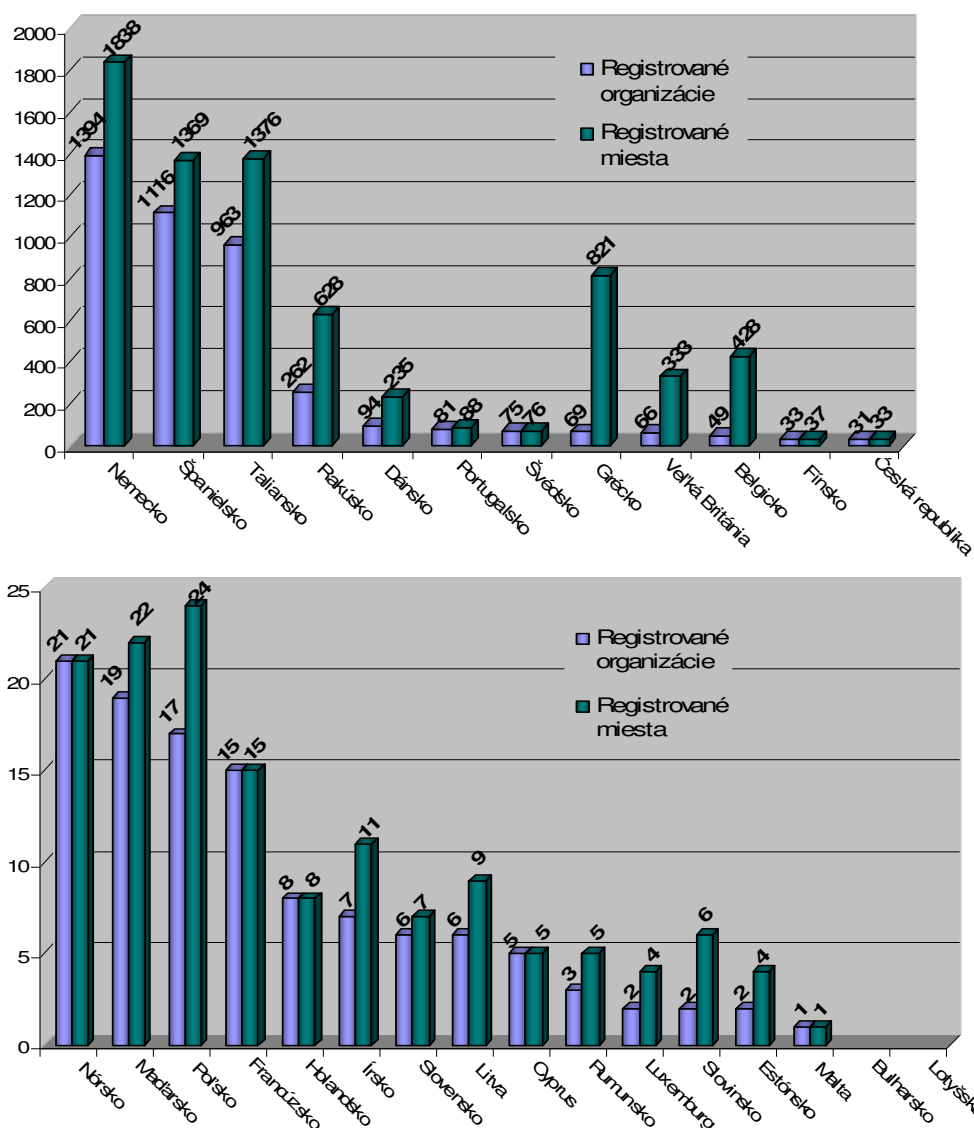
Slovensko má vytvorené všetky základné podmienky potrebné na fungovanie schémy EMAS. Požiadavky a podmienky na začleňovanie organizácií do schémy EMAS sú v právnom poriadku Slovenskej republiky upravené zákonom NR SR č. 491/2005 Z.z. z 23. decembra 2005 o environmentálnom overovaní a registrácii organizácií v schéme Európskeho spoločenstva pre

environmentálne manažérstvo a audit a o zmene a doplnení niektorých zákonov s účinnosťou od 1. januára 2006 a vykonávacou vyhláškou č. 606/2005 Z.z.

Gestorom na úseku environmentálne orientovaného riadenia a auditu je Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (MŽP SR). Vykonáva tiež funkciu Príslušného orgánu v zmysle Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 761/2001.

Národným akreditačným orgánom je právnická osoba poverená MŽP SR – Slovenská národná akreditačná služba, vykonávajúca akreditáciu environmentálnych overovateľov. Ministerstvo na základe rozhodnutia ministra ŽP vykonáva súčasne dohľad nad jeho činnosťou a rozhoduje o námietkach proti postupu akreditačného orgánu.

V Slovenskej republike registráciu schémy EMAS okrem zahraničných environmentálnych overovateľov vykonáva zatiaľ jediný slovenský environmentálny overovateľ, a to spoločnosť Astraia, s. r. o.

Obr. 1. a 2. Prehľad počtu registrovaných subjektov a miest v schéme EMAS – stav k 30. 7. 2008 [2]

Prehľad počtu registrovaných subjektov a miest v schéme EMAS k 30. júlu 2008 podľa údajov EK dokumentujú obr. 1 a 2.

Na Slovensku bolo k tomuto dátumu registrovaných 6 subjektov /tab. 1/.

Tabuľka 1. EMAS Register SR [2]

Registračné číslo	Dátum registrácie - Platnosť registrácie	Názov organizácie	Web stránka	Environmentálny overovateľ
SK – 0001	X/2001 - VIII/2004 XII/2004 - VIII/2007 XII/2007 – VIII/2010	Quelle, s.r.o. Bratislava	www.quelle.sk	Dr. Norbert Hiller DE-V-0021 Nemecko
SK – 0002	XI/2004 - V/2007 X/2007 – VI/2010	Messer Slovnaft, s.r.o. Bratislava - Vičie Hrdlo	www.messer-slovnaft.sk	ASTRAIA, s.r.o. Nitra SK-V-0001 Slovensko
SK – 0003	V/2006 - V/2009	MATADOR RUBBER, s.r.o. Púchov	www.matador.sk	ASTRAIA, s.r.o. Nitra SK-V-0001 Slovensko
SK – 0004	II/2007 – X/2009	INA Kysuce, a.s. Kysucké Nové Mesto	www.ina.com	Dipl. – Phys. Reinhard Mirz D-V-0260 Nemecko
SK – 0005	II/2007 – XI/2009	INA SKALICA, spol. s r.o. Skalica	www.ina.sk	Dipl. – Phys. Reinhard Mirz D-V-0260 Nemecko
SK – 0006	XI/2008 – V/2011	SEWA, a.s. Bratislava	www.sewa.sk	ASTRAIA, s.r.o. Nitra SK-V-0001 Slovensko

POSTUP ZAVÁDZANIA SCHÉMY EMAS DO PODNIKOVEJ POLITIKY

Formálny postup

Pokiaľ chce organizácia dosiahnuť registráciu v schéme mala by uskutočniť nasledujúce postupné kroky /obr. 3./:

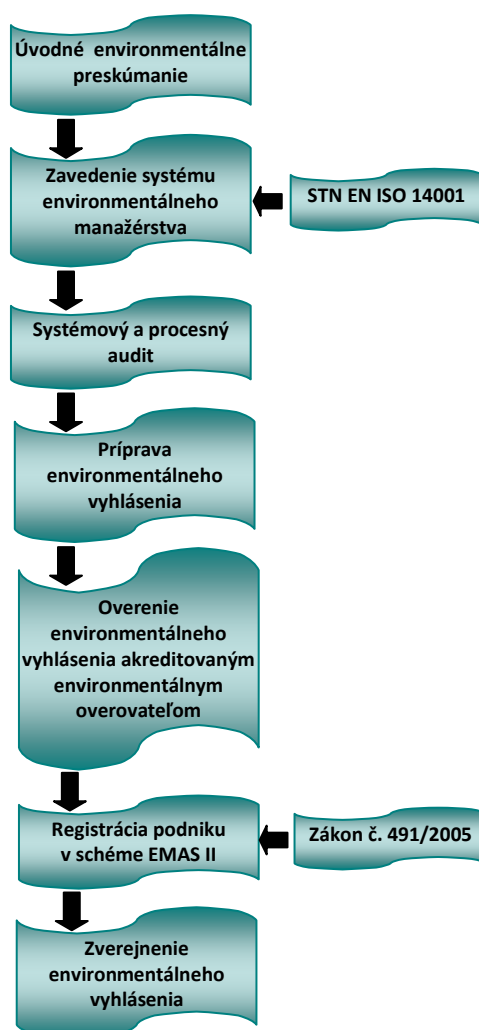
- uskutočniť úvodné environmentálne preskúmanie,
- s ohľadom na výsledky preskúmania zaviesť systém environmentálneho manažérstva,
- vykonať alebo zabezpečiť vykonanie aspoň jedného environmentálneho auditu,
- pripraviť environmentálne vyhlásenie,
- nechať preskúmať, či environmentálne preskúmanie, systém riadenia, postup auditov a environmentálne vyhlásenie spĺňa všeobecne platné požiadavky,
- environmentálne vyhlásenie nechať overiť environmentálnemu overovateľovi,
- doručiť overené environmentálne vyhlásenie príslušnému subjektu (registračnému orgánu) a po registrácii tohto vyhlásenia sprístupniť verejnosti.

Vlastné zavedenie systému v organizácii

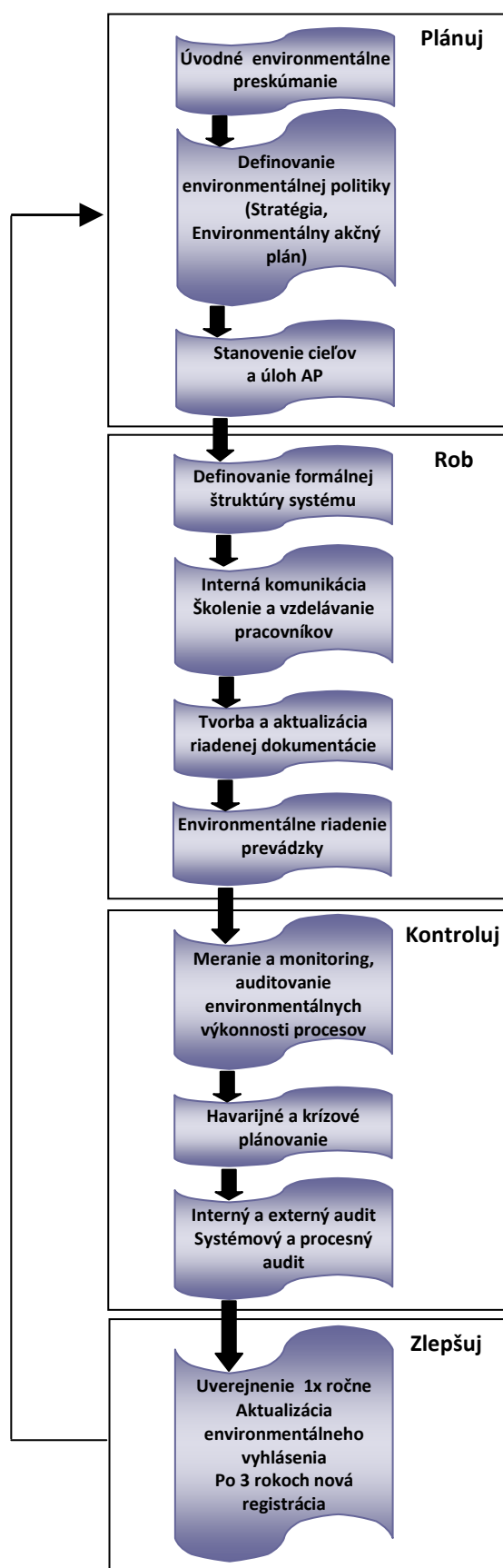
„Vlastné“ zavedenie systému /obr. 4./ sa skladá z rady špecifických krokov, ktoré sú vzájomne previazané a sledujú dosiahnutie jasne definovaného cieľa. Jednotlivé kroky postupu zavádzania EMAS je možné formulovať nasledovne:

- uskutočnenie úvodného environmentálneho preskúmania, tj. analýzy problémov ochrany životného prostredia v podniku, identifikácia environmentálnych aspektov, vplyvov a rizík,
- definovanie environmentálnej politiky a stratégie, tj. hlavných zásad a cieľov podniku vo vzťahu k životnému prostrediu, vychádzajúc z úvodného environmentálneho preskúmania,
- stanovenie cieľov, ktoré chce podnik v oblasti ochrany životného prostredia dosiahnuť a definovanie konkrétného programu a opatrení na zabezpečenie ich splnenia,
- stanovenie formálnej štruktúry, tj. definovanie právomocí a zodpovedností konkrétnych pracovníkov,
- vytvorenie programu školení a vzdelávania, na zvýšenie environmentálneho povedomia a konania,

- tvorba a priebežná aktualizácia zodpovedajúcej riadenej dokumentácie,
- environmentálne riadenie prevádzky,
- uskutočňovanie meraní a pravidelného monitoringu, auditovanie
- plánovanie mimoriadnych stavov a situácií, tj. zabezpečenie havarijných plánov,
- uskutočňovanie interných auditov, preskúmaní vedením a overovanie systému treťou stranou,
- externá komunikácia a spracovanie a overenie environmentálneho vyhlásenia, tj. správy poskytujúcej verejnosti informácie o vplyve podniku na životné prostredie a o prijatí opatrení na znížovanie tohto vplyvu.

Obr. 3. Formálny postup zavedenia schémy EMAS

Obr. 4. Postup zavádzania schémy EMAS v praxi

ZÁVER

Podnik sa rovnako ako niektoré ľudské organizmy rozhodne zoštíhliť, zlepšiť si renomé, stáť sa dynamickejším, ale namiesto diéty a kondičného cvičenia – teda zmeny spôsobu života – začne ináč zhodnocovať odpady, hľadať úspory vo výrobe, environmentalizovať technológie apod. Jedným zo spôsobov, ako tieto činnosti riadiť je práve členenie sa do schémy EMAS, kde si podnik finálne zavedený systém environmentálneho manažérstva nechá overiť akreditovaným overovateľom a vydá environmentálne vyhlásenie, ktoré obsahuje informácie nielen o tomto systéme ako takom, ale tiež vplyve podniku na životné prostredie a opatreniach, ktoré boli prijaté vstupom do schémy.

Aplikáciou takéhoto prístupu si podnik výrazne posilní svoju konkurencieschopnosť aj na vyspelých zahraničných trhoch.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] BENDÍKOVÁ, L. – HELFER, D.: Nové trendy v EMAS. In.: Kvalita, 3/2007. MASM, Žilina. 2007. ISSN 1335-9231.
- [2] EUROPEAN COMMISSION. Environment. EMAS Dostupné na internete: http://ec.europa.eu/environment/emas/index_en.htm
- [3] CHOVANCOVÁ, J.: Postup vypracovania environmentálnych správ. In: Vybrané základné pojmy z ekológie a environmentalistiky. Bratislava : VeV, 2006. s. 510-514. ISBN 80-969257-6-8
- [4] CHOVANCOVÁ, J. - MAJERNÍK, M. - BOSÁK, M.: Energetická efektívnosť malých a stredných podnikov ako súčasť EMAS. In: Acta Mechanica Slovaca roč. 9, č. 2-b (2005), s. 177-180. ISSN 1335-2393.
- [5] KLÁŠTERKA, J. – a kol.: Systém environmentálneho riadenia a auditu. In.: Planeta, 1/2007. Ministerstvo životného prostredia ČR, Praha. 2007. ISSN 1801 – 6898.
- [6] NARIADENIE EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY (ES) Č. .../2009 z o dobrovoľnej účasti organizácií v schéme Spoločenstva pre environmentálne manažérstvo a audit (EMAS) a ktorým sa zrušuje nariadenie (ES) č. 761/2001 a rozhodnutia Komisie 2001/681/ES a 2006/193/ES.
- [7] ZÁKON Č. 491/2005 Z.z. o environmentálnom overovaní a registrácii v schéme Európskeho spoločenstva pre environmentálne manažérstvo a audit a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

ADRESA AUTOROV:

Ing. Jana PANKOVÁ JURÍKOVÁ, Katedra environmentalistiky a riadenia procesov, Strojnícka fakulta, Technická univerzita v Košiciach, Park J. A. Komenského 8, 040 01 Košice, e-mail: jana.jurikova@tuke.sk

Ing. Marína SKLENÁROVA, Katedra environmentalistiky a riadenia procesov, Strojnícka fakulta, Technická univerzita v Košiciach, Park J. A. Komenského 8, 040 01 Košice, e-mail: marina.sklenarova@gmail.com

RECENZENT:

Milan MAJERNÍK, prof.h.c. prof. Ing. PhD., Katedra environmentalistiky a riadenia procesov, Strojnícka fakulta, Technická univerzita v Košiciach, Park J. A. Komenského 5, 040 01 Košice, e-mail: milan.majernik@tuke.sk